

Türkiye ile İran arasında imzalanan yolcu ve mal transit nakliyatını kolaylaştırmayı ve çoğaltmayı güden Anlaşma ve eklerinin onanması hakkında kanun tasarısı ve Maliye ve Gümrük ve Tekel komisyonları mütalâaları ile Dışişleri, Ulaştırma ve Ticaret komisyonları raporları (1/40)

T. C.

Başbakanlık

Muamelât Genel Müdürlüğü

Tetkik Müdürlüğü

Sayı : 71 - 1612

21 . 3 . 1950

Büyük Millet Meclisi Yüksek Başkanlığına

Türkiye ile İran arasında-25 Aralık 1949 tarihinde imzalanan Yolcu ve Mal transit ve nakliyatını kolaylaştırmayı ve çoğaltmayı güden anlaşma ve eklerinin onanması hakkında Dışişleri Bakanlığınca hazırlanan ve Bakanlar Kurulunca 23 . 3 . 1950 tarihinde Yüksek Meclise sunulması kararlaştırılan kanun tasarısının gerekçe ve ilişkileriyle birlikte sunulmuş olduğunu saygılarımla arz ederim.

Başbakan

Ş. Günaltay

GEREKÇE

Trabzon ve İskenderun limanlarımızdan Doğuya doğru uzanan yolların İran ve Orta Asya'dan denize en kısa ve kolay birer geçit sağladıkları ve bu tarihî kervan yollarının en eski zamanlardan pek yakın bir maziye kadar Asya ile Avrupa arasındaki ticaretin gelişmesinde başlıca bir rol oynadıkları malûmdur. Üç bin sene evvel Çin'den başlayarak bu iki limanda denize ulaşan « İpek Yolu », ticaret tarihinde derin bir iz bırakarak yerini daha yeni ve kolay yollara terketmiş ise de Tebriz - Trabzon yolu asırlar boyunca İran'ın Avrupa ile yegâne ticari temas vasıtası olarak kalmış ve bu sahadaki ehemmiyeti ancak son yirmi sene zarfında azalmaya yüz tutmuştur. On dokuzuncu asır ortalarında İran transit nakliyatından alınan resimlerin Osmanlı Devletine senede 45 bin altın tutarında bir gelir sağladığı kayıtlardan anlaşılmaktadır. Cumhuriyetin ilk senelerinde de Trabzon limanından sevkedilen İran transit malları senede 5 bin ton gibi mühimce yekûnlara vardığı halde, son zamanlarda bu sevkiyat bin tondan aşağıya düşmüş ve 1940 dan önce senede 5-9 bin balyayı bulan halı transiti 1948 de 238 aded balyaya inmiştir.

İran transit nakliyatının bu suretle tedricen azalması ve hattâ son senelerde memleketimizin dışındaki başka yollara kaymak temayülünü göstermesinin gerek Türkiye'nin gerek komşu İran'ın menfaatlerine uygun olmayacağı tabiidir. Mallarını kısa, ucuz ve emin bir yoldan süratle ve maliyet fiyatını fazla yükseltmeden sevkedebilmek İran'lı ihracatçı için mühim bir dâva olduğu gibi, İran'ın Avrupa ve denizasırlı memleketlerden ithal ettiği çeşitli istihlâk maddelerinin gene aynı evsafa bir yoldan getirilmesinin bu memleketteki ithalâtçıya ve geniş müstehlik kitleye faydalar temin edeceği şüphesizdir. Diğer taraftan, transit nakliyat ve ticaretinin gelişmesinden memleketimizin hissesine düşecek kazançlar da aynı derecede önemlidir. Bunların başlıcaları aşağıda sayılmıştır :

1. Kara ve deniz nakil vasıtalarımıza, liman ve antrepolarımıza, nakliyat, yükleme, boşaltma işlerinde çalışan vatandaşlarımıza, sigorta ortaklıklarına gelir temin edilmesi;

2. Doğu yollarımızın ve iki önemli limanımızın işlek bir hale gelmesiyle bu bölgelerin kalkınmasına hizmet edilmesi;

3. 4893 sayılı Kanun ile İstanbul'da ihdas olunan Serbest Halı Yerinde istif olunan halıların zaman zaman havalandırılması, yıkanması, tamir edilmesi, tüylerinin siparişe göre traş edilmesi gibi ameliyelerin hahçılık sahasında mütehassıs işçi ve atelyelerimize faaliyet sağlaması;

4. İstanbul şehrinin bütün Şark halıları alım ve satımında, eskiden olduğu gibi, yeniden milletlerarası bir merkez haline gelmesi ve bu suretle kendi halılarımızın da sürümünün sağlanması;

5. İskenderun limanımızda tedricen bir serbest bölge kurularak, Doğu mahsullerinin Avrupa'ya ihracı ve çeşitli endüstri mamullerinin Avrupa'dan Yakın - Doğu'ya sevkında önemli bir rol oynaması.

Transit nakliyatının gelişmesinden her iki tarafın faydalanacağı hususunda her zaman muvabık bulunan Hükümetimizle dost İran Hükümeti arasında 20 Nisan 1937 tarihinde Tahran'da imzalanan Transit Anlaşması, bu müşterek arzunun tahakkuku yolunda mühim bir merhale teşkil etmiştir. Ancak, gerek son on iki sene zarfında mezkûr Anlaşmanın tatbiki sırasında edilen tecrübeler, gerek transit ticaretinde en ileri bulunan memleketlerde uygulanan rejimlerin incelenmesi, memleketimizde transit nakliyat ve ticaretinin hakikaten gelişmesi için, bir taraftan daha şümüllü tedbirlerin alınması ve diğer taraftan ilgililer için çok önemli olan pratik sahada bâzı tâli usul ve muameleye ait teferruatın katî ve hiçbir tereddüde mahal vermiyecek şekilde tesbit edilmesi gerektiğini göstermiştir.

Büyük Millet Meclisinin yüksek onamasına sunulan yeni Transit Anlaşması ve ekleri, birçok yıllar süren çalışmalar neticesinde ve ilgili tüccar ve nakliyecilerle de temas edilerek hazırlanan projeler üzerine bir İran mütehassıs heyetiyle Ankara'da müzakere edilerek tanzim kılınmış ve 25 Aralık 1949 tarihinde Tahran'da imzalanmıştır.

Yeni Transit Anlaşması Türkiye ve İran'ın transit ticaret ve nakliyatı sahasında birbirlerine tatbik edecekleri usul ve muamelelerin, esasen memleketimizde yürürlükte bulunan, 1921 tarihli Barselon Transit Tüzüğüne ve iki Âkid Tarafın dâhil buldukları ulaştırma konusundaki diğer milletlerarası anlaşmalara uygun olacağını tasrih eylemekte ve bu çerçevede içinde, hükümlerlik ve Devlet otoritesi haklarına hâlel gelmeden, iki Hükümetin alacağı tedbirleri saymaktadır. Bunlar arasında, transit yol ve vasıtalarının sağlanması ve onarılması, nuntazam nakliyat servislerinin kurulması, nakliye, navlun, antrepo, yükleme, boşaltma ve sair masrafların mümkün mertebe indirilmesi, gümrük muamelelerinin kolaylaştırılması, transit antrepoları ve serbest bölgeler ihdası, aktarmasız nakliyatı temin üzere Türk kamyonlarının Tebriz'e kadar doğru seferler yapabilmesi hakkında da hükümler vardır. Ayrıca, milletlerarası anlaşmalardan örnek alınarak transit keyfiyetinin hukuki tarifine ve transit mallardan vergi alınmamasına ve bunların üçüncü bir Devlete transit olarak satışından mütevellit kârların da vergiden muaf olmasına mütedair maddeler konmuştur. Mahiyet itibariyle, birçok devlet dairesini aynı dercede ilgilendiren transit işlerini koordine etmek maksadıyla, her iki memlekette bir merkezî makamın bu işlerle görevlendirilmesi ve iki memleket temsilcilerinden mütesekkil olup lüzum görüldükçe toplanacak bir daimî komisyon ihdası temin edilmiştir. Bu anlaşma Âkid Taraflarca feshedilmedikçe yürürlükte kalacaktır.

Transit Anlaşmasına ekli bulunan diğer vesikalar şunlardır :

1. Transit yollarını tesbit eden, bunların arasında hangilerinin halen seyrüsefere açık bulunduğunu, hangilerinin ilerde yapılması derpiş olduğunu belirten I numaralı Protokol;

2. Gümrük usul ve muamelelerine mütedair II numaralı Protokol;

3. Nakil vasıta ve servisleri hakkındaki III numaralı Protokol;

4. Transit masraflarının tediyesini kolaylaştırmak üzere tanzim edilen Türkiye - İran Ödeme Anlaşması ve ekleri.

Başlıca esasları yukarıda arz edilen yeni Transit Anlaşmasının eski Anlaşmadan en bâriz farkı, eski Anlaşma yalnız Tebriz - Trabzon yolunu nazarı itibara aldığı halde yeni Anlaşmanın tesbit ettiği rejimin İstanbul ve İskenderun limanlarına da şâmil bulunmasıdır. Bu değişikliğin başlıca sebepleri şunlardır :

1. Tebriz - Trabzon yolu en kısa transit yolu olup İran'ın bilhassa Orta Avrupa ve Balkanlar ile olan ticareti için önemlidir. Ancak, halen Avrupa'nın bu bölgelerindeki iktisadi durum karşısında İran'ın dış ticareti daha ziyade Batı Avrupa ve deniz aşırı memleketlere teveh edilmiştir. Bu itibarla, Trabzon limanına muvazi olarak bir Doğu Akdeniz limanının da transit nakliyatına açık bulundurulması faydalı görülmüştür.

2. Demiryolu ile bir taraftan Tebriz - Trabzon transit yolu üzerindeki Erzurum'a ve diğer taraftan Tahran - Bağdat transit yolu üzerindeki Musul'a bağlı bulunan ve 1950 senesinden itibaren şose ile Tebriz - Trabzon yoluna bağlanacak olan İskenderun Limanımız, hinterlandındaki karayollarının yaz kış açık olması ve dış memleketlere doğru sefer yapan gemilerin mevcudiyeti bakımından transit nakliyatının, bir kısmına faydalar temin edecek ve diğer Doğu Akdeniz limanlarının rekabet edemeyeceği üstünlükler sağlayacağı durumdadır. Bu limanda kurulacak bir serbest bölgenin kuru yemiş, yün, deri, barsak gibi Yakın Doğu mahsullerinin büyük miktarlarda stok edilmesine ve Avrupa ve Amerika'ya bu şehirden satılmasına yol açacaktır.

3. İstanbul Limanının da Anlaşmada yer bulması 4893 sayılı Kanunla ihdas olunan İstanbul Serbest Hali Yerinin inkişafını temin maksadına mâtuftur.

Esas hatları yukarıda mâruz Transit Anlaşması ve ekleri memleketimizdeki transit ticaret ve nakliyatını geliştirecek mahiyette ve menfaatlerimize uygun görüldüğünden, ilişik Kanun tasarısı Büyük Millet Meclisinin yüksek onamasına sunulmuştur.

T. C.

Başbakanlık

19 . I . 1951

Muamelât Genel Müdürlüğü

Tetkik Müdürlüğü

Sayı : 71 - 1612, 6/190

Türkiye Büyük Millet Meclisi Yüksek Başkanlığına

21 . III . 1950 tarihli ve 6/1195 sayılı yazı ile sunulmuş olan «Türkiye ile İran arasında 25 Aralık 1949 tarihinde imzalanan Yolu ve Mal Transit ve Nakliyatını Kolaylaştırmayı ve Çoğaltmayı güden Anlaşma ve eklerinin onanması hakkındaki kanun tasarısı» na bağlı Ödeme Anlaşmasının 6. ncı maddesine bir fıkra eklenmesi hususunda Tahran Büyük Elçiliğimiz ile İran Hariciye Narızı arasında teati edilen mektuplar hakkındaki Dışişleri Bakanlığının 29 . XII . 1950 tarihli ve 87707/532 sayılı yazısının sureti ile ekleri ilişik olarak sunulmuştur.

Kanun tasarısı ile birleştirilmesine müsaade buyurulmasını saygılarımla rica ederim.

Başbakan

A. Menderes

Dışışleri Bakanlığının 29 . XII . 1950 tarihli ve Ticaret ve Tic. An. D. U. Md. Ş. 2. 87707-532 sayılı yazısı Suretidir

Yüksek Başkanlığa

17 Mart 1950 tarihli ve 63985/161 sayılı yazıya ektir.

Yüksek malûmları olduğu veçhile Türk-İran Ticaret Anlaşmasına ek Ödeme Anlaşmasınının 1 nci maddesinde, transit masrafları hesabının Amerikan Dolârı ile tutulacağı derpiş olunmuştur. Ancak, aynı Anlaşmanının 6 nci maddesine göre, mezkûr dolâr hesabında tahassül edecek her hangi bir bakiye, alacaklı tarafın ihtiyarı ve talebi üzerine sterlin ile de tasfiye edilebilecektir. 6 nci madde, dolârın sterline tahvilinde hususi bir rayiç zikredilmemiş, bu madde gereğince yapılacak sterlin tediyelerinin Milletlerarası Para fonundaki dolâr-sterlin rayici üzerinden hesaplanacağı hususu böylece zımnen derpiş edilmiş bulunmaktaydı.

Transit Anlaşmasınının İran'da Mebusan ve Âyan mümessillerinden mürekkep bir Karma Komisyonunda tetkiki sırasında Âyan mümessilleri, dolâr-sterlin rayicinin Anlaşmaya sarahaten dercini uygun görmüşler ve bu maksatla, mezkûr 6 nci maddenin nihayetine aşağıdaki fıkranın eklenmesini talep eylemişlerdir.

«A. B. D. dolârının sterline nispetle rayicinin hesaplanmasında Milletlerarası Para Fonu tarafından kabul edilen rayiç esas olacaktır.»

İran Hükümetinin bu teklifi, aynı madde hakkında bizim noktai nazarımızı da teyit ve tesbit etmesi itibariyle Bakanlığınca da uygun görülmüş ve Transit Anlaşmasını Hükümetimiz adına imzalamış bulunan Tahran Büyük Elçimiz Yakup Kadri Karaosmanoğlu ile İran Hariciye Nazırı Mohsen Raes arasında bu maksatla birer mektup teati edilmiştir.

Teati edilen mektupların Fransızca metninden ve Türkçe tercümesinden sekizer örnek ilişikte sunulmuştur.

Yüksek tasviplerine iktiran eylediği takdirde, halen Türkiye Büyük Millet Meclisince tasdiki derdest bulunan Transit Anlaşmasıyla birlikte kanuniyet kesbetmesi ve yürürlüğe girmesi zımında, mezkûr mektupların tezelden Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulmasına yüksek müsaadelerini derin saygılarımla istirham ederim.

Dışışleri Bakanı
F. Köprülü

Ulaştırma Komisyonu Raporu

T. B. M. M.

Ulaştırma Komisyonu

Esas No. 1/40

Karar No. 6

14 . VII . 1950

Yüksek Başkanlığa

Türkiye ile İran arasındaki 25 Aralık 1949 tarihinde imzalanan yolcu ve mal transit ve nakliyatının kolaylaştırmayı ve çoğaltmayı güden Anlaşma ve eklerinin onanması hakkında Dışişleri Bakanlığınca hazırlanan ve Bakanlar Kurulunca 20 . III . 1950 tarihinde Yüksek Meclise sunulması kararlaştırılan kanun tasarısının gerekçe ve ilişkileri 11 . VII . 1950 tarihinde Ulaştırma Komisyonu toplantısında Dışişleri ve Ulaştırma bakanlıkları temsilcileri hazır oldukları halde okunup incelendi.

Bu hususta komisyonumuzda cereyan eden müzakerede protokol II de gümrük usul ve muameleleri hakkında Gümrük ve Tekel Komisyonunun ve Ödeme Anlaşması ekinin de Maliye Komisyonunun düşüncesinin öğrenilmesi gerekli görülmüştür.

İçtüzüğün 28 ve 35 nci maddeleri veçhile Maliye Komisyonunun düşüncesinin komisyonu-

muza bildirilmesine saygılarımızla rica ederiz.

Kanun tasarısı, gerekçe ve Nakliyatı Çoğaltma ve Kolaylaştırma Anlaşması ve I, II, III numaralı protokoller ve Ödeme Anlaşması ve Anlaşmanın ekleri ve birer örneği Maliye Komisyonuna verilmek üzere sunulmuştur.

Yüksek Başkanlığa arz olunur.

Ulaştırma Ko.

Başkanı	Sözcü	Kâtip
Gümüşane	Konya	Amasya
H. R. Gürgen	H. Ölçmen	C. Topcu
Antalya	Bilecik	Bolu
A. Tokuş	M. K. Kurkut	V. Yöntem
Çanakkale		Denizli
İhsan Karasioğlu		H. Akşit
İmzada bulunamadı		
Malatya	Ordu	Tunceli
L. Sayman	N. Fırat	R. H. Kulu

Maliye Komisyonu mütalâası

T. B. M. M.

Maliye Komisyonu

Esas No. 1/40

Karar No. 4

17 . XI . 1950

Yüksek Başkanlığa

Türkiye Cumhuriyeti ile İran arasındaki 25 . Aralık 1949 tarihinde imzalanan yolcu ve mal nakliyatını kolaylaştırmayı ve çoğaltmayı güden anlaşma ve eklerinin onanmasına dair tasarının ödeme anlaşması eki. 15 . XI . 1950 Çarşamba günü Oturumumuzda, Dışişleri Bakanlığı Ticaret Dairesinden Semih Baran hazır olduğu halde müzakere edildi.

Karşılıklı taahhütleri icabettiren bu anlaşma hakkında, Hükümet Temsilcisinin beyanati ile metin münderecatı Komisyonunuzca da tasvibe şayan görüldü.

İçtüzüğün 28 ilâ 35 nci maddeleri gereğince istenen işbu mütalâa, Ulaştırma Komisyonu Baş-

kanlığa verilmek üzere Yüksek Başkanlığa sunulur.

Maliye Komisyonu Başkanı	Sözcü
Rize	Giresun
I. Akçal	H. Erkmen
Kâtip	
Zonguldak	Kırşehir
F. Açıksöz	H. S. Erkut
Mardin	Niğde
A. Kalav	N. Bilge
Siird	Sivas
M. D. Süalp	Ş. Ecevit
	Zonguldak
	R. Sivişoğlu

Ulaştırma Komisyonu Raporu

T. B. M. M.
Ulaştırma Komisyonu
Esas No. 1/40
Karar No. 5

14 . VII . 1950

Yüksek Başkanlığa

Türkiye ile İran arasındaki 25 Aralık 1949 tarihinde imzalanan yoleu ve mal transit ve nakliyatını kolaylaştırmayı ve çoğaltmayı güden anlaşma ve eklerinin onanması hakkında Dışişleri Bakanlığınca hazırlanan ve Bakanlar Kurulunca 20 . III . 1950 tarihinde Yüksek Meclise sunulması kararlaştırılan kanun tasarısının gerekçe ve ilişkileri 11 . VII . 1950 tarihinde Ulaştırma Komisyonu toplantısında Dışişleri ve Ulaştırma bakanlıkları temsilcileri hazır oldukları halde okunup incelendi.

Bu hususta komisyonumuzda cereyan eden müzakerede protokol II de gümrük usul ve muameleleri hakkında Gümrük ve Tekel Komisyonunun ve ödeme anlaşması ekinin de Maliye Komisyonunun düşüncesinin öğrenilmesi gerekli görülmüştür.

İçtüzüğün 28 ve 35 nci maddeleri veçhile Gümrük ve Tekel Komisyonunun düşüncesinin

Komisyonumuza bildirilmesine saygılarımızla rica ederiz.

Kanun tasarısı, gerekçe ve nakliyatı çoğaltma ve kolaylaştırma anlaşması ve I, II, III numaralı protokoller ve ödeme anlaşması ve anlaşmanın ekleri ve birer örneği Gümrük ve Tekel Komisyonuna verilmek üzere sunulmuştur.

Yüksek Başkanlığa arz olunur.

Ulaştırma Komisyonu

Başkanı	Sözcü	Kâtip
Gümüşane	Konya	Amasya
Gl. R. Gürgen	H. Ölçmen	C. Topçu
Antalya	Bilecik	Bolu
A. Tokuş	M. K. Korkut	V. Yöntem
Çanakkale	Denizli	Malatya
İ. Karasioğlu	H. Akşit	L. Sayman
İmzada bulunamadı		
Ordu		Tunceli
N. Fırat		R. H. Kulu

Gümrük ve Tekel Komisyonu mütalâası

T. B. M. M.
Gümrük ve Tekel Komisyonu
Esas No. 1/40
Karar No. 3

24 . XI . 1950

Yüksek Başkanlığa

Türkiye Cumhuriyeti ile İran arasındaki 25 Aralık 1949 tarihinde imzalanan Yoleu ve Mal Nakliyatını Kolaylaştırmayı ve Çoğaltmayı Güden Anlaşma ve eklerinin onanmasına dair olan kanun tasarısının Gümrük usul ve muamelelerinden bahis 2 numaralı Protokol 20 . XI . 1950 Pazartesi günü oturumumuzda Ulaştırma, Gümrük ve Tekel ve Dışişleri Bakanlıklarının temsilcileri hazır oldukları halde okunup incelendi.

Cereyan eden müzakere sonunda Hükümet temsilcilerinin de iştirakiyle bilittifak metin münderecatı aynen kabul ve tasvip olundu.

İstenen işbu mütalâa Ulaştırma Komisyonuna

verilmek üzere Yüksek Başkanlığa sunurur.

Gümrük ve Tekel Ko. Bşk.	Sözcü	
Kocaeli	Trabzon	
Mümtaz Kavalcıoğlu	M. Goloğlu	
Kâtip		
Samsun	Ağrı	Diyarbakır
İsmail İşin	H. Öztürk	Yusuf Azizoglu
İmzada bulunamadı		İmzada bulunamadı
Kastamonu	Konya	Samsun
A. Keskin	A. Fahri Ağaoğlu	H. Uzer
	İmzada bulunamadı	
Siird		Tokad
B. Erden		M. Özdemir
Trabzon		Yozgâd
T. Korat		Hasan Üçöz
		İmzada bulunamadı

Ulaştırma Komisyonu Başkanlığı tezkeresi

T. B. M. M.

Ulaştırma Komisyonu

Esas No. 1/40

Karar No. 6

1 . II . 1951

Yüksek Başkanlığa

Türkiye ile İran arasında imzalanan yolcu ve mal transit nakliyatını kolaylaştırması ve çoğaltmayı güden Anlaşmaya ek olarak Başkanlığın 19 . I . 1951 tarih ve 71/1612 sayılı yazısıyla komisyonumuza gönderilen ve esas Anlaşmanın birinci ve altıncı maddelerindeki ödeme şeklini alakadar eden mektubun kanun tasarı ile birleştirilmesi istenmektedir. Komisyonumuz 23 . I . 1951 günlü toplantısında İran Hükümeti adına İran Hariciye Nazırı Ekselâns Mohsen Raés ve Hükümetimiz adına da Büyük

Elçi Y. K. Karaosmanoğlu tarafından imzalanan işbu mektubun bir defa da Hariciye Komisyonu tarafından tetkik edilerek komisyonumuza iade edilmesi hususu karar altına alınmış bulunduğundan esas Anlaşma dosyası ile birlikte sunduğumuz işbu ek Anlaşma mektubunun Dışişleri Komisyonuna havale buyurulmasını saygılarımla arz ederim.

Ulaştırma Komisyonu Başkanı
Samsun
Naci Berkman

Dışişleri Komisyonu raporu

T. B. M. M.

Dışişleri Komisyonu

Esas No. 1/40

Karar No. 22

8 . V . 1951

Yüksek Başkanlığa

Türkiye ile İran arasında 25 Aralık 1949 tarihinde imzalanan yolcu ve mal transit ve nakliyatını kolaylaştırmayı ve çoğaltmayı güden anlaşma ve eklerinin onanması hakkındaki kanun tasarisına bağlı ödeme anlaşmasının 6 ncı maddesine bir fıkra eklenmesi hususunda Tahran Büyükelçiliğimizle İran Hariciye Nazırı arasında teati edilen mektupların bir defa da Komisyonumuz tarafından tetkik edildikten sonra Ulaştırma Komisyonuna iadesi mezkûr komisyonea karar altına alınmış bulunduğu eihetle esas anlaşma dolayısıyla birlikte Yüksek Başkanlıklarına sunulan bu mektuplar Komisyonumuza havale buyurulmuştur.

Mektupların meali Transit Anlaşmasına ek Ödeme Anlaşmasında transit masrafları hesabı Amerikan dolârı ile tutulacağına ve hesapta tahassül edecek her hangi bir bakiye alacaklı tarafın talebi üzerine sterlin ile de tasfiye edilebileceğine göre A. B. D. dolârının sterline nispetle rayicinin hesaplanmasında Milletler-

arası Para Fonu tarafından kabul edilen rayicine esas olacağı noktasından ibaret olup bu husus Komisyonumuzun 17 . IV . 1951 tarihli toplantısında görüşülmüş ve mezkûr mektupların münderecatı tasvip edilmiştir.

Esas Anlaşma dolayısıyla birlikte işbu ek Anlaşma mektuplar Ulaştırma Komisyonuna havale buyurulmak üzere Yüksek Başkanlıklarına sunulur.

Dışişleri Ko. Başkanı
İzmir
V. Mentesh

Sözcü
İzmir
O. Kapani
İmzada bulunamadı

Hatay

İzmir

İzmir

A. Melik

A. Başman

C. Tunca

Kütahya

Muğla

Samsun

A. Gündüz

N. Nadi

F. Kesim

İmzada bulunamadı

Trabzon

H. Saka

Ulaştırma Komisyonu Raporu

T. B. M. M.
Ulaştırma Komisyonu
Esas No. 1/40
Karar No. 17

1. VIII. 1951

Yüksek Başkanlığa

25 Aralık 1949 tarihinde Tahran'da imzalanan ve Türkiye - İran transit nakliyatının gelişmesini hedef tutan Anlaşma ve eklerinin onanmasına ait kanun tasarısını ve Ödeme Anlaşmasının birinci ve altıncı bentlerini ilgilendiren ve 11 Aralık 1950 tarihinde Hükümetimizle karşılıklı olarak teati edilen mektup muhtevası komisyonumuzca tetkik edilerek şu neticeye varılmıştır:

Hükümet teklifinin gerekçesinde de belirtildiği üzere 19 neu asır ortalarında İran transit nakliyatından alınan resimlerin Osmanlı Devletine senede 45 bin altın tutarında bir gelir sağladığı mevcut kayıtlardan anlaşılmasına ve Cumhuriyetin ilk senelerinde Trabzon limanından sevkedilen İran transit mallarının senede beş bin ton gibi mühim bir yekûnu bulmasına mukabil 1948 yılında halı transitinin 238 balyaya düşmüş bulunduğu tesbit edilmesine ve İran'ın ithal mecburiyetinde olduğu deniz taşıma emtia ile ihraç zorunda bulunduğu mamullerinin başka yolları takip etmek zaruretinden doğan kaybımızın aşikâr bulunmasına ve nihayet mezkûr Anlaşmada vaz'edilen hükümlerin kara ve deniz nakil vasıtalarımıza liman ve antrepolarımıza, yükleme ve boşaltma işleriyle nakliyat işlerinde çalışan vatandaşlarımıza gelir sağlamasına Doğu yollarımızın ve iki önemli limanımızın işlek bir hale gelmesiyle o muntaka halkının iktisaden kalkınmasına ve nihayet İstanbul Şehrinin bütün Şark hahlarının alım ve satım merkezi haline gelmesine ve bu vesile ile kendi mamul-

lerimizin daha geniş mikyasta satışlarının temin edilmesine medar olacak mahiyette telâki edilen işbu anlaşma ve eklerinin ve 11 Aralık 1950 tarihli tediye mütaallik mektubunun ve buna mütedair Hükümetçe hazırlanmış bulunan kanun tasarısının kabulüne komisyonumuzca oy birliği ile karar verilmiştir.

Ancak tasarıya bağlı bir de ödeme anlaşması bulunduğundan bu Anlaşmanın Ticaret Komisyonunca da görülmesi mütalâa olunmuştur.

Yüksek Başkanlığa sunulur.

Ulaştırma Komisyonu Baş.

Samsun
N. Berkman

Sözcü
Konya
H. Ölçmen
İmzada bulunamadı

Kâtip

Amasya
C. Topcu

Bilecik
K. M. Kurkut

Bolu
V. Yöntem
İmzada bulunamadı

Çoruh
Dr. M. Bumin

Denizli
H. Akşit

Giresun
H. Bozhağ
İmzada bulunamadı

İstanbul
F. Nafiz Çamlıbel
İmzada bulunamadı

Malatya
I. Sayman

Muğla
Y. Başer

Ordu
H. Akyol
İmzada bulunamadı

Diyarbakır
Dr. K. Taycı

Tokad
F. Çubuk
İmzada bulunamadı

Tunceli
H. R. Kulu

Sivas
I. Duygun

Ticaret Komisyonu raporu

T. B. M. M.

Ticaret Komisyonu

Esas No. 1/40

Karar No. 42

3 . VIII . 1951

Yüksek Başkanlığa

Türkiye ile İran arasında imzalanan yolcu ve mal transit nakliyatını kolaylaştırmayı ve çoğaltma gayesini güden Anlaşma ve eklerinin onanması hakkındaki Kanun tasarısı ile buna bağlı Ödeme Anlaşmasının 6 ncı maddesine bir fıkra eklenmesi hususunda Tahran Büyük Elçiliği ile İran Hariciye Nazırı arasında teati edilen mektuplar hakkındaki Başbakanlık tekeresi ve Maliye, Gümrük ve Tekel Komisyonları mütalâaları ile Dışişleri ve Ulaştırma komisyonları raporları komisyonumuza havale edilmekle okundu ve incelendi.

Tasarının bir Ödeme Anlaşmasını da ihtiva etmesi dolayısıyla komisyonumuzca incelenmesini isteyen Ulaştırma Komisyonu raporu üzerine yapılan görüşme sonunda; adı geçen Anlaşmanın, günün şartlarına ve memleketimiz menfaatlerine uygun bulunduğu görülmüş ve ancak Hükümetçe teklif edilen tasarı metninde bu Ödeme Anlaşmasının da onandığını belirtmek

icabettiğinden buna göre kanun başlığında ve metin üzerinde bir değişiklik yapılmıştır.

Kamutayın tasvibine arz edilmek üzere Yüksek Başkanlığa sunulur.

Ticaret Komisyonu Başkanı

Yerine Sözcü

Balıkesir

E. Güreli

Sözcü

Balıkesir

E. Güreli

Kâtip

Ankara

S. Benli

Afyon K.

S. Kerman

Afyon K.

G. Yiğitbaşı

Amasya

H. Koray

Ankara

H. Bulgurlu

İzmir

T. Gürerk

İmzada bulunamadı

Kocaeli

E. Alican

Kastamonu

Ş. Kerimzade

Kütahya

M. Alkin

İmzada bulunamadı

Trabzon

C. Zamangil

HÜKÜMETİN TEKLİFİ

Türkiye ile İran arasında 25 Aralık 1949 tarihinde imzalanan Yolcu ve Mal Transit ve Nakliyatını Kolaylaştırmayı ve Çoğaltmayı güden Anlaşma ve eklerinin onanması hakkında kanun tasarısı

MADDE 1. — Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile İran Devleti Şehinşahi arasında 25 Aralık 1949 tarihinde Tahran'da imzalanan Yolcu ve Mal Transit ve Nakliyatını Kolaylaştırmayı ve Çoğaltmayı güden Anlaşma ve ekleri kabul edilmiş ve onanmıştır.

MADDE 2. — Bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

MADDE 3. — Bu kanunu Bakanlar Kurulu yürütür.

Başbakan	Devlet Bakanı
<i>Ş. Günaltay</i>	Başbakan Yardımcısı
	<i>C. S. Barlas</i>
Devlet Bakanı	Adalet Bakanı
	<i>F. Sirmen</i>
Millî Savunma Bakanı	İçişleri Bakanı
<i>H. Çakır</i>	<i>E. Erişirgil</i>
Dışişleri Bakanı	Maliye Bakanı
<i>N. Sadak</i>	<i>İ. R. Aksal</i>
Millî Eğitim Bakanı	Bayındırlık Bakanı
<i>T. Banguoğlu</i>	<i>Ş. Adalan</i>
Eko. ve Ticaret Bakanı	Sa. ve So. Y. Bakanı
<i>V. Dicleli</i>	
G. ve Tekel Bakanı	Tarım Bakanı
<i>Dr. F. Ş. Bürge</i>	<i>Cavid Oral</i>
Ulaştırma Bakanı	Çalışma Bakanı
<i>Dr. Kemal Satır</i>	<i>Reşat Ş. Siner</i>
İşletmeler Bakanı	
<i>Münir Birsal</i>	

TİCARET KOMİSYONUNUN DEĞİŞTİRİŞİ

Türkiye ile İran arasında 25 Aralık 1949 tarihinde imzalanan Yolcu ve Mal Transit ve Nakliyatını Kolaylaştırmayı ve Çoğaltmayı güden Anlaşma ve ekleri ile Ödeme Anlaşması ve eki mektupların onanması hakkında kanun tasarısı

MADDE 1. — Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile İran Devleti Şehinşahi arasında 25 Aralık 1949 tarihinde Tahran'da imzalanan Yolcu ve Mal Transit ve Nakliyatını Kolaylaştırmayı ve Çoğaltmayı güden Anlaşma ve ekleri ile Ödeme Anlaşması ve eki mektuplar kabul edilmiş ve onanmıştır.

MADDE 2. — Bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

MADDE 3. — Bu kanunu Bakanlar Kurulu yürütür.

**TÜRKİYE İLE İRAN ARASINDA YOLCU VE MAL TRANSİT VE NAKLİYATINI KOLAYLAŞ-
TIRMAYI VE ÇOĞALTMAYI GÜDEN ANLAŞMA**

Bir taraftan

Ekselâns Türkiye Cumhuriyeti Başkanı,

Ve diğer taraftan

Majeste Emperyal İran Şehinşahi,

Çıkış veya varış yeri iki memleketten birinde olan yolcu ve malların nakliyatının ve şükeleri üzerinden yapılan transit sevkîyatının daha fazla gelişmesini sağlamak isteği ile,

Yüksek Âkîd Tarafların bu konularda birbirlerine karşılıklı olarak uygulıyacakları muamelelerin Barselon Konferansı tarafından 14 Nisan 1921 tarihinde onanan transit nakliyatının serbestliği hakkındaki tüzüğün hükümlerine olduğu gibi, Yüksek Âkîd Tarafların bağlı buldukları nakliyat ve ulaştırma ile ilgili hususlar hakkındaki bileümle milletlerarası anlaşma ve anlaşmalara da uygun olacağını kabul ederek,

Yukarda sözü geçen gayelerin gerçekleşmesini sağlayacak ve uygun tedbirlerin, anılan milletlerarası Anlaşmaların gerçevesi içinde, bahis konusu nakliyata tahsis edilen yollar üzerinde Yüksek Âkîd Tarafların hükümlerine veya Devlet otoritesi haklarına hâlel gelmeden, müşterek Anlaşma ile ilân edilmesinin gerektiği düşüncesiyle,

Bu hususta bir Anlaşma akdine karar vererek, aşağıdaki murahhasları tayin eylemişlerdir:

Ekselâns Türkiye Cumhuriyeti Başkanı için:

Ekselâns Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Büyük Elçi;

Majeste Emperyal İran Şehinşahi için:

Ekselâns Ali-Asgar Hekmat, Dışişleri Bakanı;

Mezkûr murahhaslar usulüne uygun ve muteber görülen salâhiyetnamelerini teati ettikten sonra, aşağıdaki hükümleri kararlaştırmışlardır:

Madde — 1.

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ve İran Devleti Şehinşahi Hükümeti, her biri kendi ülkesi üzerinde, Tahran ve Tebriz şehirlerini Trabzon, İskendedun ve İstanbul limanlarına bağlayan yolları, nakil vasıtalarının muntazam ve kolaylıkla seyrüsefer eylemesini sağlayacak surette inşa, tamir ve idame etmeyi taahhüt ederler.

Madde — 2.

İşbu Anlaşmada anılan yolların üzerinde yolcu ve mal nakliyatını ve transiti kolaylaştırmak ve çoğaltmak amacıyla, Âkîd Taraflardan herbiri, mezkûr yollar üzerindeki seyrüseferin gelişmesi nispetinde, kendi ülkesi üzerinde ve sözü geçen nakliyatın geçtiği en uygun noktalarda, depolar, antrepolar, yükleme ve boşaltma vasıtaları, garajlar, tamir atelyeleri, P. T. T. merkezleri, oteller ve lüzumlu bütün diğer tesislerin yapılmasını temin etmeyi taahhüt ederler.

Madde — 3.

Yüksek Âkîd Taraflardan her biri kendi ülkesinde ulaştırma ihtiyacının gerekli kıldığı şartları haiz ve kâfi miktarda motörlü nakil vasıtasına malik bir servis vasıtasıyla, yukarda anılan yolların demiryolu şebekeleriyle bağlı bulunmayan bölümleri üzerinde yolcuların ve malların muntazaman nakillerini temin edecektir.

Madde — 4.

Yüksek Âkîd Taraflar, mütekabiliyet şartıyla, merkezi iki taraftan birinde olan ve nakliyat-servislerini işbu Anlaşmada anılan yollar üzerinde diğer Tarafın ülkesi içine uzatmak iste-

ğinde bulunan nakliyat idare ve ortaklıklarına, iki memleketin herbirinde yürürlükte bulunan mevzuata uygun her kolaylığı göstereceklerdir.

Madde — 5.

Yüksek Âkid Tarafların işbu Anlaşmada anılan yollar üzerinde yolcu ve mal nakliyatını sağlamak üzere görevlendirecekleri servisler, nakliyatın iyi işlemesi ile ilgili bütün meseleleri ve bilhassa evkatı, iki servisin karşılaşmasını, huduttan geçişi ve seyrüseferi ve kezalik kendi nakil vasıtalarının, 4 ncü madde hükümlerine uygun olarak diğer Tarafın ülkesi içinde yollarına devam etmek imkânlarını, müşterek Anlaşma ile tanzim için temasa geçeceklerdir.

Madde — 6.

Yüksek Âkid Taraflar, gerek bâzı resimlerin ilgası veya tenzili, gerek münasip diğer tedbirlerle, işbu Anlaşmada anılan yollar üzerinde yolcu ve mal nakliyatı ile ilgili masrafları mümkün olduğu derecede tenzil eylemeyi taahhüt ederler.

Madde — 7.

İşbu Anlaşmada anılan yollar üzerinde münakaleyi kolaylaştırmak maksadiyle, iki Âkid Taraf yolcu ve mal nakliyatının tâbi tutulduğu idari usul ve tedbirleri ve bilhassa gümrük muayenesi ile pasaport kontrolüne ait olanları sadeleştirmek için gerekli tedbirleri alacaklardır.

Madde — 8.

Türkiye Hükümeti işbu Anlaşmada anılan yollar üzerinde nakledilen mallara İstanbul'da, İskenderun'da ve Trabzon'da transit antrepoları tahsis edilmesi için gerekli tedbirleri almayı ve mümkün olan en kısa zamanda İskenderun limanında bir serbest bölge ihdası konusunu incelemeyi taahhüt eder.

İran Hükümeti, yukarda anılan mallara Bazergân'da, Tebriz'de ve Hane'de depolar tahsis edilmesi için gerekli tedbirleri almayı ve ülkesi üzerinde müşterek Anlaşma ile tesbit edilecek bir mevkiye bir serbest bölge ihdası konusunu incelemeyi taahhüt eder.

Madde — 9.

İki memlekettten birinin arazisi üzerinden geçen mallar (bagajlar dâhil) ve nakil vasıtaları, işbu arazi üzerindeki nakilleri aktarmalı veya aktarmasız, antrepoya konulmak veya konulmamak suretiyle, nakliyecisi ile yapılan sözleşmenin devamı veya inkızası ve nakil tarzının değişmesi veya değişmemesi hallerinde de olsa, transitin vukubulduğu memleketin hudutları dışında başhyan ve bitecek olan bir nakliyatın ancak bir cüz'ünü teşkil ettiği takdirde, işbu memleketin arazisi üzerinde transit addedilecektir.

Madde — 10.

Transit nakliyatı (giriş ve çıkış dâhil) transit durumu dolayısıyla hiçbir hususi resim veya vergiye tâbi tutulmayacaktır. Mamafih, bahis konusu transit nakliyat üzerinden yalnız işbu transitin gerekli kıldığı mürakabe ve idare masraflarını karşılamaya mahsus olan resim ve vergiler tahsil edilebilecektir. Bu neviden olan bileümle resim ve vergilerin nispeti, mümkün mertebe, karşılanması gereken masraflar tutarında olmalıdır.

Madde — 11.

Menşei iki memlekettten birinde olup diğer memleketin arazisi üzerinde transit olarak bulunan

mallar, üçüncü bir memlekete satışları dolayısıyla hiçbir vergiye, harca veya resme tâbi olmıyacaklardır. Kezalik yukarıda anılan satış işlemlerine gerek kendi adlarına gerek vekil olarak taraf teşkil eden kimseler de işbu satışlardan mütevellit her türlü vergi mükellefiyetinden (Muamele Vergisi ve Gelir vergileri dâhil) muaf olacaklardır.

Yukarıda anılan vergi muaflığının, yukarıda sözü edilen kimselerin hizmetinde bulunan şahıslara her hangi bir şekilde ödedikleri maaş, şerefiye, komisyon veya bilcümle diğer ücretler için uygulanmayacağı derkârdır.

Madde — 12.

İşbu Anlaşmanın iyi işlemesine nezaret etmek, bu hususla ilgili her türlü tekliflerde bulunmak ve yukarıdaki maddeler hükümlerinin daha iyi uygulanması için alınacak tedbirler ve yapılacak işler hakkında ilgili makamların onanmasına senelik programlar sunmak işleriyle görevlendirilecek Türk ve İran temsilcilerinden müteşekkil daimî bir karma komisyon kurulacaktır.

Karma komisyon, bunu teşkil eden iki heyetten birinin başkanının talebi üzerine münavebe ile Tahran'da ve Ankara'da toplanacaktır.

Madde — 13

Yüksek âkıdlardan her biri işbu Anlaşma hükümlerinin uygulanması için kendi arazisi üzerinde yetkili makamların alacağı tedbirler arasında bir koordinasyon sağlayacak ve yukarıda 12 nci maddede derpiş olunan Karma Komisyonun tekliflerini tetkik edecek bir merkezi idare makamını tâyin edecektir.

Madde — 14.

İşbu Anlaşma iki Âkîd Tarafın her birinin Anayasa usul ve merasimine tâbi tutulacak ve bu usul ve merasimin ikmalî nota ile diğer tarafa bildirilecektir.

Anlaşma son notanın tevdi tarihinden itibaren yürürlüğe girecektir. Aynı tarihte Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile İran Devleti Şehinşahi Hükümeti arasında 20 Nisan 1937 tarihinde Tahran'da imzalanan Transit Anlaşması sona erecek ve işbu Anlaşma onun yerine kaim olacaktır.

İşbu Anlaşma iki Âkıddan biri tarafından altı ay evvelinden ihbar suretiyle feshedilmediği müddetçe yürürlükte kalacaktır.

Tahran'da, 25 Aralık 1949 tarihinde Fransızca iki nüsha olarak tanzim edilmiştir.

Türkiye Hükümeti adına
Y. K. Karaosmanoğlu

İran Hükümeti adına
A. A. Hekmat

Protokol : I

(Transit ve münakale yolları hakkında)

Bugünkü tarihte imzalanan Türkiye ile İran Arasında Yolu ve Mal Transit ve Nakliyatını Kolaylaştırmayı ve çoğaltmayı Güden Anlaşmaya âtfen, iki Hükümet aşağıdaki hususları kararlaştırmışlardır :

1. Yukarıda anılan Anlaşmada derpiş edilen halen seyrüsefere açık yollar aşağıda kayıtlı bulunanlardır :

a) Tahran - Tebriz - Bazergân - Gürbulak - Bayazıt - Karaköse - Erzurum

b) Erzurum - Trabzon

c) Erzurum - İskenderun

d) Erzurum - İstanbul

e) Tahran - Tebriz - Hane - Musul (İran arazisi dâhilinde bulunan kısım)

2. İki Hükümetin yetkili makamları aşağıda kayıtlı yolların inşası için anlaşacaklar ve bu yollar seyrüsefere açıldıkları zaman yukarıda anılan Anlaşmanın hükümlerinden istifade edeceklerdir :

a) Tebriz - Hoy - Kotur - Van - Bitlis - Diyarbakır - Antep - İskenderun

b) Rızaiye - Bend - Yüksekova - Hakkâri - Beytüşebap - Şirnak - Urfa - Antep - İskenderun

c) Rızaiye - Hane - Revanduz - Musul

3. Yukarıda anılan Anlaşmada derpiş olunan demiryolları aşağıda kayıtlı bulunanlardır :

a) Tahran - Miane

b) Erzurum - İskenderun

c) Erzurum - İstanbul

d) Musul - İskenderun (Türkiye arazisi dâhilinde bulunan kısım)

4. Her iki tarafta inşa edilecek ve iki memleket arasındaki ulaştırmayı kolaylaştırmaya yarayacak demiryolu temdit hatları, keza yukarıda anılan Anlaşmanın hükümlerinden istifade edecektir.

İşbu Protokol Türkiye ile İran arasında yolu ve mal transit ve nakliyatını kolaylaştırmayı ve çoğaltmayı güden Anlaşmanın ayrılmaz bir üyesidir. Aynı müddetle yürürlükte kalacaktır.

Tahran'da, 25 Aralık 1949 tarihinde Fransızca iki nüsha olarak tanzim edilmiştir.

Türkiye Hükümeti Adına

Y. K. Karaosmanoğlu

İran Hükümeti Adına

A. A. Hekmat

Protokol : II

(Gümrük usul ve muameleleri hakkında)

Bugünkü tarihte imzalanan Türkiye ile İran arasında yolu ve mal transit ve nakliyatını kolaylaştırmayı ve çoğaltmayı güden Anlaşmaya atfen, iki Hükümet yukarıda sözü geçen Anlaşmada anılan yollar üzerinde her iki taraftan sevkedilen mallar için aşağıdaki hükümlere uygun gümrük rejimleri uygulamayı kararlaştırmışlardır :

1. Resmî kurullara veya iki Hükümetten biri tarafından tavsiye olunup diğeri tarafından kabul edilen ortaklık ara ait kamyonlarla taşınan mallar için, işbu kamyonlar gerekli tertipleri haiz oldukları takdirde, gümrük makamları, şüpheli haller müstesna, bahis konusu malları kam-

yonlardan indirmeden ve koli muhteviyatını muayene etmeden, gümrük mühürlerini mezkûr kamyonlara vaz'eylemekle iktifa edeceklerdir.

Mezkûr resmî kurullar ve hususi nakliyat ortaklıkları diğer tarafın ülkesinde temsileiler veya acentalar tâyin edecekler, ve bunlar gerek nakil vasıtalarının gerek içindeki malların transit olarak buldukları memleketin arazisi üzerinde mevritlerine tam olarak varacakları hususunu ilgili gümrük makamlarına karşı tekeffül edecek ve aksi halde gümrük resimlerini ödiyeceklerdir.

2. Gümrük makamları transit mallarının girişinde vesika olarak yalnız, transit memleketinin dilinde üç nüsha olarak tanzim edilmiş manifestoların tevdiini talep edeceklerdir. İşbu manifestolar, harç pullarını karşılamak için gerekli olanlar dışında, her türlü vergi ve resimden muaf olacaklardır.

3. Yukardaki 1 nci fıkrada anılanların dışında kalan eşhas ve ortaklıklara ait nakil vasıtalarında taşınan transit mallar, beyanname tevdi ve mallar ve nakil vasıtaları için teminat veya kefalet gösterilmesi gibi her iki memlekette yürürlükte bulunan gümrük konusundaki mevzuat hükümlerine gerekli usullerin uygulanmasından sonra, transit rejiminin derpiş eylediği her türlü kolaylıktan istifade edeceklerdir.

4. Demiryolu ile sevkedilen mallara uygulanacak rejim, bu konu üzerindeki milletlerarası anlaşmalar hükümlerine uygun olacaktır. Transit malları muhtevi vagon'lar, mezkûr mallar için kefalet veya teminat istenilmeden, mühürlenecektir.

Demiryolu ile transit nakliyatının yapıldığı memleketin gümrük makamlarına evvelce bu gibi teminat veya kefalet verilmiş ise, bunlar, malların Demiryolu idarelerine tesliminden sonra, iade edilecektir.

5. İki memleketin her birinin arazisi üzerinde transit antrepolarında bulunan transit mallarının satış için teshirine, tamirine, havalandırılmasına, yıkınmasına ve bunlara benzer her türlü ameliyelere tâbi tutulmasına müsaade olunacaktır. Bunların ambalajları da değiştirilebilecek ve tamir edilebilecektir.

Mezkûr mallar, kezaik, iki memleketin her birinde yürürlükte bulunan mevzuata uygun olarak yukarıda anılan ameliyelerin yapılması için memleket içine muvakkaten ithal edilebileceklerdir.

6. İki memleketin her birinde yetkili makamlar özel antrepolar tesisi veya genel antrepolarda özel bölmeler tahsisi için ilgililerle anlaşmalar yapabileceklerdir.

7. Yüksek Âkid Taraflar yukarıda sözü geçen Anlaşmada anılan münakalâtın her hangi bir gecikme veya güçlüğe mâruz kalmaması için, transit olmayan malların da giriş ve çıkışını kolaylaştıracak gerekli tedbirleri alacaklardır.

İşbu Protokol, Türkiye ile İran arasında Yolu ve Mal Transit ve Nakliyatını Kolaylaştırmayı ve Çoğaltmayı güden Anlaşma ile aynı tarihte yürürlüğe girecek ve yürürlük süresi iki sene olacaktır. Süre sonundan üç ay önce feshi ihbar edilmediği takdirde senelik süreler için kendiliğinden yenilenmiş sayılacaktır.

Tahran'da, 25 Aralık 1949 tarihinde Fransızca iki nüsha olarak tanzim edilmiştir.

Türkiye Hükümeti adına İran Hükümeti adına
Y. K. Karaoğlu A. A. Hekmat

Protokola: III

(Ulaştırma ve nakil vasıtaları hakkında)

Bugünkü tarihte imzalanan, Türkiye ile İran arasında Yolcu ve Mal Transit ve Nakliyatını Kolaylaştırmayı ve Çoğaltmayı Güden Anlaşmaya atfen, iki Hükümet aşağıdaki hususları kararlaştırmışlardır:

1. İdare merkezleri Türkiye'de olan resmî nakliyat idarelerinin ve hususi nakliyat kurullarının motörlü nakliyat servislerini Tebriz'e kadar uzatmalarına İran Hükümeti müsaade edecektir.

İdare merkezleri İran'da olan resmî nakliyat idarelerinin ve hususi nakliyat ortaklarının motörlü nakliyat servislerini Trabzon'a kadar uzatmalarına Türkiye Hükümeti müsaade edecektir.

Maamafih, yukarda anılan servis temditlerine yalnız transit mallar veya iki memleketten birinden çıkmış veya birine müteveccih mallar için müsaade edilecektir.

2. Yüksek Âkîd Tarafdardan her biri arazisi üzerinde yukarda 1 nci fıradâ anılan idare ve ortaklıkların, bu konuda yürürlükte bulunan millî mezuata uygun olarak, mümessillikler ve acentalar tesisine müsaade edecektir.

3. Türkiye Devlet Demiryolları İdaresi bütün servislerine de İran transit malladına mezkûr idare tarafından uygulanan normal târifenin asgari olarak % 25 i nispetinde bir tenzilât tatbik edecektir. Maamafih, İran transit mallarının senelik miktarı 6 bin tondan az olduğu takdirde, mezkûr İdare yukarda anılan miktardan dâha dün bir tenzilât tatbik etmek veya tenzilâtı tamamen kaldırmak ihtiyarını haiz olacaktır.

4. İran Hükümeti yukarda sözü geçen Anlaşmada anılan yollar üzerinde nakledilen malların nakil masraflarının mümkün mertebe tenzil edilmesi ve bunların aynı cins mallar için başka yollar üzerinde tatbik edilen târifelere nispetle daha yüksek bir hadde olmamasını temin için gerekli tedbirleri alacaktır. İşbu Protokol, bugünkü tarihte imzalanan Türkiye ile İran arasında, Yolcu ve Mal Transit ve Nakliyatını Kolaylaştırmayı ve Çoğaltmayı Güden Anlaşma ile aynı tarihte yürürlüğe girecektir. Yürürlük süresi iki sene olacaktır. Süre sonundan üç ay önce feshi ihbar olunmadığı takdirde, senelik süreler için kendiliğinden yenilenmiş sayılacaktır.

Tahran'da 25 Aralık 1949 tarihinde Fransızca iki nüsha olarak tanzim edilmiştir.

Türkiye Hükümeti adına
Y. K. Karaosmanoğlu

İran Hükümeti adına
A. A. Hekmat

TÜRKİYE İLE İRAN ARASINDA ÖDEME ANLAŞMASI

Türkiye ile İran arasındaki transit ticaretinin gelişmesini ve iki memleket arasındaki ödemelerin tesviyesini kolaylaştırmak maksadıyla, Türkiye Hükümeti ve İran Hükümeti aşağıdaki hususları kararlaştırmışlardır:

Madde — 1.

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası İran Millî Bankası namına, A. B. D. dolârı ile muharrer, faizsiz ve masrafsız bir «tesviye hesabı» açacaktır.

Madde — 2.

Transit ticareti dolayısıyla Âkîd Taraflardan birinin veya diğerinin borçlu bulunduğu meblâğlar, yukarda 1 nci maddede derpiş olunan hesap kanalıyla tesviye edilebilecektir.

Madde — 3.

Türkiye'deki ödemeler, İran Millî Bankasının Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasına göndereceği ödeme emirlerine müsteniden, 1 nci maddede derpiş olunan hesabın zimmetinden yapılacaktır. İran'daki ödemeler, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasının göndereceği tahsilât ihbarnamelerine müsteniden yapılacaktır.

Madde — 4.

İran Millî Bankasının ödeme emirleri ve Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasının tahsilât ihbarnameleri günü gününe sevkedilecek ve hak sahiplerine ödemelerde bulunulabilmesi için gerekli malûmatı ihtiva edeceklerdir.

Madde — 5.

Tahsilât ve ödemeler her iki memlekette kendi millî paraları ile yapılacaktır.

Madde — 6.

Birinci maddede derpiş olunan hesapta tahassül edecek her hangi bir bakiye, alacaklı tarafın ihtiyarı ve talebi ile, sterlin ile tediye suretiyle veya iki memlekette yürürlükte bulunan genel ithalât ve ihracat rejimlerine uygun şekilde mal ihracı ile tasfiye edilebilecektir. Alacaklı memleket yukarıda anılan hesaptaki alacaklarını borçlu memlekette cari ödemeler için de kullanılabilecektir.

Madde — 7.

Türkiye'deki ödemelerin süratle yapılmasını temin için iki banka 3 ncü maddede anılan İran Millî Bankasının ödeme emirleri yerine kullanılacak ödeme vasıtalarının nevi hakkında anlaşacaklardır.

Madde — 8.

Türkiye'ye gelecek yolcuların ihtiyaçlarını karşılamak üzere, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası İran Millî Bankasının talebi üzerine bu müesseseye, 1 nci maddede derpiş olunan hesabın zimmetinden, mezkûr iki banka tarafından müştereken tesbit edilecek miktarlarda, Türk kâğıt parası verecektir. İran Millî Bankası işbu kâğıt paraların satışında yolcuların ithal edeceği Türk kâğıt paraları konusunda Türkiye'de yürürlükte bulunan mevzuatı nazarı itibara alacaktır.

Madde — 9.

Türk liralasının A. B. D. dolârına ve A. B. D. dolârlarının Türk lirasına tahvili Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasının resmî rayici esası üzerinden yapılacaktır.

Riallerin A. B. D. dalârına ve A. B. D. dolârlarının riallere tahvili İran Millî Bankasının resmî rayiçleri esası üzerinden yapılacaktır.

Türk lirası veya rialden başka paralarla muharrer Türk veya İran alacaklarının A. B. D. dolârına tahvili her iki memlekette tatbik olunan resmî rayiçler esası üzerinden yapılacaktır.

Madde — 10.

İranlı borçlular namına yukardaki 1 nci maddede derpiş olunan hesap haricinde ödemelerde bulunmayı istiyen ilgililer, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası nezdinde dolâr, sterlin veya diğer serbest dövizlerle ödemeler yapmak ihtiyarını haiz olacaklardır.

Madde — 11.

Yukarıda anılan iki banka İşbu Anlaşmanın iyi işlemesi için uygulanacak teknik hususlar hakkında aralarında anlaşmaya varacaklar ve her iki memlekette yürürlükte bulunan mevzuata uygun olarak bu yolda gereken bilcümle tedbirleri alacaklardır.

Madde — 12.

İşbu Anlaşmanın inkızasında, bahis konusu hesapta taraflardan biri veya diğeri lehine bir bakiye kaldığı takdirde, mezkûr bakiye alacaklı tarafın tercihine göre borçlu tarafca her iki memlekette yürürlükte bulunan genel ithalât ve ihracat rejimlerine uygun olarak mal ihracı veya sterlin tediyesi suretiyle tasfiye edilecektir.

Madde — 13.

İşbu Anlaşma bugünkü tarihte imzalanan Türkiye ile İran Arasında Yolu ve Mal Transit ve Nakliyatını Kolaylaştırmayı ve Çoğaltmayı Güden Anlaşma ile aynı tarihte yürürlüğe girecek ve yürürlük süresi bir sene olacaktır.

Süre sonunda iki ay önce feshi ihbar edilmediği takdirde senelik süreler için kendiliğinden yenilenmiş sayılacaktır.

Tahran'da 25 Aralık 1949 tarihinde Fransızca iki nüsha olarak tanzim edilmiştir.

Türkiye Hükümeti adına İran Hükümeti adına
Y. K. Karaosmanoğlu A. A. Hekmat

Dışişleri Bakanlığı

Tahran, 25 Aralık 1949

Bay Büyükelçi,

Bugünkü tarihte imzalanan İran ile Türkiye arasında Ödeme Anlaşmasına atfen, aşağıdaki hususları Ekselânsınıza bildirmekle şeref kazanırım:

Yukarıda anılan Anlaşmanın 9. nu maddesinde deriş edilen A. B. D. dolârının riale nispetle rayiçleri, ithalât, ihracat ve transit muameleleri bahis konusu olduğu ve bu muamelelere hususi bir rayiç uygulandığı takdirde, İran Millî Bankasıca ithalât ve ihracat için tatbik olunan rayiçler budur. Bilcümle diğere muameleler için döviz konusundaki mevzuata uygun olacak, ticari olmayan muamelelere uygulanan rayiçler muteber olacaktır.

Derin saygılarımı kabul buyurunuz, Bay Büyük Elçi.

Ekselâns

Bay Yakup Kadri Karaosmanoğlu,

Türkiye Cumhuriyeti Büyükelçisi

Dışişleri Bakanı

A. A. Hekmat